

บทที่ 2

ปริทัศน์วรรณกรรม

ในบทนี้ นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการ การศึกษาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ทั้งต่างประเทศและประเทศไทย โครงสร้าง หลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย ขอบเขตการศึกษาบรรณารักษศาสตร์และ สารนิเทศศาสตร์ แนวโน้มของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ นักวิชาชีพ สารนิเทศ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พัฒนาการการศึกษาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในต่างประเทศ

การศึกษาบรรณารักษศาสตร์อย่างเป็นทางการเริ่มครั้งแรกในประเทศสหรัฐอเมริกา ใน ค.ศ. 1887 ซึ่งแต่เดิมการศึกษาบรรณารักษศาสตร์จะเป็นการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ โดยบรรณารักษ์จะได้รับการศึกษาโดยการฝึกหัดงาน และอาศัยประสบการณ์ในการทำงาน เป็นหลัก ต่อมาในช่วงทศวรรษที่ 1870 การศึกษาระดับอุดมศึกษาในสหรัฐอเมริกาได้เปลี่ยนแปลงไป โดยเน้นที่การผลิตผลงานวิจัย และมีการเพิ่มจำนวนวิชาชีพในสาขาต่าง ๆ ขึ้นอย่าง มากมาย ทำให้เกิดความตึงเครียดกับบรรณารักษ์ที่มีความรู้หลากหลาย เน้นการบริการ และยึดถือผลประโยชน์ของผู้ใช้เป็นหลัก (Roy, 1998 : 3) ทำให้บรรณารักษ์เริ่มเห็นความจำเป็น ในการศึกษานหาความรู้เพื่อนำมาพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพของงาน ความคิดในการจัดตั้ง โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์อย่างเป็นทางการเริ่มขึ้นใน ค.ศ. 1883 เมื่อ เมลวิลล์ ดิวอี้ จัดตั้ง โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ที่วิทยาลัยโคลัมเบีย (Columbia College) และใช้ชื่อว่า The School of Library Economy ซึ่งโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์นี้ได้เปิดอย่างเป็นทางการ ในวันที่ 5 มกราคม 1887 มีนักศึกษา 20 คน เป็นชาย 3 คน หญิง 17 คน โดยมี เมลวิลล์ ดิวอี้ เป็นผู้อำนวยการ นับเป็นการวางรากฐานการศึกษาบรรณารักษศาสตร์ที่สำคัญ แต่การดำเนินงานในระยะแรกไม่ราบรื่นนัก เนื่องจากการรับนักศึกษานหญิงนั้น เป็นการละเมิดกฎข้อบังคับ ของวิทยาลัยโคลัมเบีย

ต่อมาในปี 1889 เมลวิลล์ ดิวอี้ ย้ายไปเป็นบรรณารักษ์ห้องสมุด แห่งรัฐนิวยอร์ก และได้ตั้งโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์แห่งรัฐนิวยอร์กขึ้น ต่อมาได้มีการจัดตั้งโรงเรียน บรรณารักษศาสตร์ขึ้นในหลายสถาบัน บางแห่งเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันเทคนิค เช่น

Pratt-Institute เมืองนิวยอร์ก, Drexel Institute ที่เมืองฟิลาเดลเฟีย บางแห่งจัดตั้งรวมอยู่ในห้องสมุดใหญ่ ๆ เช่น ห้องสมุดประชาชนแห่งลอสแอนเจลิส (Los Angeles Public Library) เป็นต้น โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ในสมัยแรก มีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกหัดอบรมนักศึกษาให้สามารถปฏิบัติงานห้องสมุดประจำวัน หลักสูตรจึงเน้นงานเทคนิค ซึ่งแต่ละโรงเรียนต่างก็มีเกณฑ์ในการรับนักศึกษาเอง โปรแกรมการศึกษาจึงมีความหลากหลาย ไม่มีการควบคุมให้มีมาตรฐานเดียวกัน

ด้วยเหตุที่มีโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์เกิดขึ้นหลายแห่ง ทำให้เกิดความหลากหลายของโปรแกรมการศึกษา รวมถึงการรับนักศึกษาซึ่งมีพื้นฐานการศึกษาต่างกัน จึงได้จัดตั้งสมาคมโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์อเมริกัน (Association of American Library Schools) ขึ้นในค.ศ.1915 เพื่อส่งเสริมและดำเนินการให้โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์มีหลักสูตรการเรียนการสอนและการรับนักศึกษาให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน นอกจากนี้ องค์การคาร์เนกี (The Carnegie Corporation) ประสบปัญหาด้านคุณภาพของบุคลากรที่ปฏิบัติงานในห้องสมุด จึงมอบหมายให้ ชาร์ล ซี วิลเลียมสัน (Charles C. Williamson) ตรวจสอบปัญหาด้านคุณภาพของบุคลากรที่ปฏิบัติงานในห้องสมุดทุกระดับในโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ 15 แห่ง ระหว่างปี ค.ศ.1920-1921 และได้รายงานผลการสำรวจเป็นที่รู้จักกันดีว่า "Training for Library Service" หรือ "Williamson Report" ซึ่งรายงานดังกล่าวส่งผลกระทบต่อทิศทางของการศึกษามหาวิทยาลัย โดย วิลเลียมสัน ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษามหาวิทยาลัยว่า ผู้ที่เป็นบรรณารักษ์ที่ดีควรได้รับการศึกษาทั้งทางด้านงานเทคนิคของห้องสมุดและวิชาการศึกษาทั่วไป และได้เสนอให้แยกการศึกษาเป็นการศึกษาสำหรับผู้จะทำหน้าที่เป็นบรรณารักษ์ และการฝึกอบรมผู้ที่จะเป็นเจ้าหน้าที่ห้องสมุด นอกจากนี้ วิลเลียมสัน ได้ให้ข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษามหาวิทยาลัยในด้านต่าง ๆ (นงลักษณ์ ไม่น่ายกิจ, 2538, 203) ซึ่งมีข้อเสนอแนะที่น่าสนใจ เช่น

1. โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ควรแสดงบทบาทให้เด่นชัด ว่ามีหน้าที่สอน อบรม บรรณารักษ์วิชาชีพ และปล่อยให้การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เป็นหน้าที่ของห้องสมุด
2. หลักสูตรควรทำให้เป็นมาตรฐาน สอดคล้องกับมาตรฐานที่จะพัฒนาขึ้น
3. โรงเรียนควรเลิกทดสอบบุคคลิกภาพ
4. การฝึกงานเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญ
5. โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ควรตั้งในมหาวิทยาลัยเหมือนกับโรงเรียนวิชาชีพอื่น ๆ ไม่ใช่ตั้งในห้องสมุด

รายงานดังกล่าว ก่อให้เกิดการพัฒนาวงการการศึกษาบรรณารักษศาสตร์ ทำให้สมาคมห้องสมุดได้จัดตั้งคณะกรรมการการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ (Board of Education for Librarianship) ขึ้นใน ค.ศ.1924 เพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดทำ และการรับรองวิทยฐานะโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ให้คำแนะนำและช่วยแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ต่อมา ค.ศ.1956 คณะกรรมการนี้ได้เปลี่ยนเป็นคณะกรรมการรับรองวิทยฐานะของสมาคมห้องสมุดอเมริกัน (ALA Committee on Accreditation) มีหน้าที่วางแผน ประเมินผล ตลอดจนรับรองวิทยฐานะโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ และได้มีการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ขึ้นในปีค.ศ.1925

ต่อมาในช่วงปี ค.ศ. 1930 ได้เริ่มมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาจัดเก็บและเผยแพร่เอกสารขึ้น และเป็นที่ยอมรับหลายในวงการบรรณารักษศาสตร์ ก่อให้เกิดการตื่นตัวในการสรรหาวิธีการจัดการสารสนเทศในรูปแบบใหม่ ทำให้การศึกษาด้านบรรณารักษศาสตร์ได้เริ่มเข้าสู่ยุคใหม่ และได้พัฒนาก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว โดยในปี ค.ศ.1955 มหาวิทยาลัยเวสเทิร์นรีเซิร์ฟ (Western Reserve University) เปิดสอนวิชาด้านการค้นคืนสารสนเทศ (Information Retrieval) แต่ใช้ชื่อวิชาว่า Machine Literature Searching และในปี ค.ศ.1959 คำว่าสารสนเทศศาสตร์ (Information Science) ปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกในหลักสูตร Computer and Information Science Program ของคณะวิศวกรรมไฟฟ้า (School of Electrical Engineering) มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย หลังจากนั้น คำว่าสารสนเทศศาสตร์เริ่มเป็นที่รู้จักแพร่หลายมากขึ้น ซึ่งการแสดงให้เห็นกำเนิดของสารสนเทศศาสตร์ในประเทศสหรัฐอเมริกาคือการเปลี่ยนชื่อสถาบันงานเอกสารแห่งสหรัฐอเมริกา (American Documentation Institute) เป็น สมาคมสารสนเทศศาสตร์อเมริกัน (American Society for Information Science: ASIS) (นงลักษณ์ ไม่น่าภัยกิจ, 2532: 4-6) ในช่วงปี ค.ศ.1960 เป็นต้นมา เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีโทรคมนาคมมีความก้าวหน้าอย่างมาก เกิดการคิดค้นวิธีการจัดเก็บ ค้นคืน และเผยแพร่สารสนเทศรูปแบบใหม่ เช่น มีการพัฒนาระบบดรรชนีแบบใหม่ เช่น ดรรชนีแบบควิก (KWIC indexing) ดรรชนีอ้างอิง (Citation indexing) หรือศัพท์สัมพันธ์ (Thesaurus) เป็นต้น ในปี ค.ศ. 1967 โรงเรียนวิทยาการคอมพิวเตอร์และสารสนเทศแห่งสถาบันเทคโนโลยีแห่งจอร์เจีย (School of Computer Science and Information at Georgia Institute of Technology) และศูนย์สารสนเทศศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยลิไฮท์ มลรัฐเพนซิลเวเนีย (Center for Information Science at Lehigh University, Pennsylvania) ได้ร่วมมือกันจัดหลักสูตรสารสนเทศศาสตร์ขึ้น ซึ่งประกอบด้วยรายวิชาต่าง ๆ โดยสามารถแบ่งได้เป็น 5 สาขาวิชาหลัก

คือ การวิเคราะห์ระบบสารสนเทศ นิเวศวิทยาของระบบสารสนเทศ สื่อสารสนเทศ การจัดการค์กร สารสนเทศ และระบบการเชื่อมประสาน (Miski, 1986 : 51)

ในปี ค.ศ. 1970 สมาคมสารสนเทศศาสตร์อเมริกัน ได้ศึกษาลักษณะและขอบข่ายของ หลักสูตรสารสนเทศศาสตร์ในอเมริกาและแคนาดา และพบว่า การศึกษาสารสนเทศศาสตร์ในระดับปริญญาตรีเน้นการประยุกต์ใช้เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ มากกว่าเน้นด้านทฤษฎีและความรู้พื้นฐาน และจัดสอนในกลุ่มวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ ส่วนการศึกษาระดับปริญญาโทเน้นด้านทฤษฎี และความรู้พื้นฐานมากกว่าระดับปริญญาตรี และในระดับปริญญาเอก เน้นการวิจัยและพัฒนา การสอน การบริหาร และการให้คำปรึกษา นอกจากนี้ ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาสารสนเทศศาสตร์ในระดับปริญญาตรี ส่วนมากมีการเปิดสอนในโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ และให้ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สำหรับหลักสูตรสารสนเทศศาสตร์ในระดับปริญญาโท ส่วนใหญ่จัดสอนในโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ และให้ปริญญาบรรณารักษศาสตรมหาบัณฑิต (M.L.S.) มีบางมหาวิทยาลัยที่แยกหลักสูตร และให้ปริญญาสารสนเทศศาสตร์ การจัดการทรัพยากรสารสนเทศ สารนิเทศศึกษาและการสื่อสาร เป็นต้น สำหรับหลักสูตรสารสนเทศศาสตร์ระดับปริญญาเอก ส่วนใหญ่จัดสอนในโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ หรือสารนิเทศศึกษา แต่มีบางมหาวิทยาลัย เช่น มหาวิทยาลัยพิตตสเบิร์ก (University of Pittsburgh) มหาวิทยาลัยเดรกเซล (Drexel University) หรือ มหาวิทยาลัยซีราคิวส์ (Syracuse University) ที่จัดหลักสูตรเป็นสหสาขาวิชา และให้ปริญญาเอกสารสนเทศศาสตร์และการถ่ายทอดสารสนเทศ (Miski, 1986 : 51-52) ซึ่งทั้ง 3 มหาวิทยาลัยก็เน้นแตกต่างกันไปคนละด้าน คือ มหาวิทยาลัยพิตตสเบิร์ก เน้นด้านวิศวกรรมศาสตร์และโทรคมนาคม มหาวิทยาลัยเดรกเซลเน้นบรรณมิติ และมหาวิทยาลัยซีราคิวส์ เน้นด้านการสื่อสารและค้นคืนสารสนเทศ (นงลักษณ์ ไม่น้อยกิจ, 2538 : 205)

หลังจากปลายทศวรรษที่ 1970 การศึกษาบรรณารักษศาสตร์ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งนี้เนื่องจากการที่สังคมได้เปลี่ยนจากสังคมยุคอุตสาหกรรมเป็นสังคมสารสนเทศ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยทรัพยากรสารสนเทศเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อการดำเนินการขององค์กรต่าง ๆ ไม่น้อยไปกว่าทรัพยากรทางด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการเงิน ทรัพยากรบุคคล เป็นต้น นอกจากนี้ จากการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้ส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่องานสารสนเทศในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การจัดเก็บ การประมวลผล การค้นคืน การจัดการสารสนเทศ เป็นต้น รวมถึงพัฒนาการของวิชาชีพบรรณารักษะก็เปลี่ยนไปเป็นวิชาชีพ

สารนิเทศ (Information Professional) ผู้ประกอบอาชีพสารนิเทศได้แก่ บุคคลหลายกลุ่ม นอกจากบรรณารักษ์ ดังนั้น อาชีพสารนิเทศจึงไม่ใช่อาชีพเฉพาะของสาขาใดสาขาหนึ่ง ผู้ปฏิบัติงานสารนิเทศต้องมีความรู้และทักษะผสมผสาน ทั้งด้านสารนิเทศ การจัดการ และเทคโนโลยี เพื่อให้สามารถปฏิบัติงาน สารนิเทศได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่เป็นที่ต้องการในวงการธุรกิจและอุตสาหกรรม (ประภาวดี สืบสนธิ์, 2541 : 36-37)

จากการพัฒนาอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้การศึกษา บรรณารักษศาสตร์ต้องปรับเปลี่ยนตัวเอง เนื่องจากบรรณารักษศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการข้อมูลข่าวสาร แต่เทคโนโลยีสารสนเทศก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดการกับข่าวสารข้อมูล ทั้งในแง่ของการจัดเก็บ ค้นคืน เรียกใช้ และเผยแพร่ ทั้งยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ใช้ในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของข้อมูลที่ต้องการ การค้นคืนสารนิเทศจากหลาย ๆ แหล่ง ทั้งใกล้และไกล เป็นต้น ซึ่งการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในการจัดการทรัพยากรสารนิเทศของห้องสมุด ทำให้ห้องสมุดสามารถให้บริการ สารนิเทศได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น แต่ห้องสมุดจำเป็นต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงคือ บรรณารักษ์ ที่แต่เดิมได้รับการฝึกฝนในให้มีความสามารถในการจัดหมู่ และทำบัตรรายการ และจัดการข้อมูลที่อยู่ในรูปสิ่งพิมพ์ แต่เมื่อนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในห้องสมุด ทำให้บรรณารักษ์มีความจำเป็นที่ต้องมีความรู้ในเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศเพิ่มขึ้น (กุลธิดา ห้วมสุข, 2541 : 72) ผลที่ตามมาคือ สถาบันผู้ผลิตบรรณารักษ์ จำเป็นต้องปรับปรุงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ โดยการนำสารนิเทศศาสตร์เข้ามาผนวกกับหลักสูตรเดิม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของบรรณารักษ์หรือนักสารนิเทศในอนาคตให้สามารถปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดการสารนิเทศได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

พัฒนาการการศึกษาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในประเทศไทย

การศึกษาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากโรงเรียน บรรณารักษศาสตร์ ในสหรัฐอเมริกา โดยการศึกษาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย ได้เริ่ม กำเนิดครั้งแรกใน พ.ศ. 2494 โดยสาเหตุที่เริ่มมีการศึกษาบรรณารักษศาสตร์ เนื่องจากมีการ จัดตั้งห้องสมุดสำนักข่าวสารอเมริกันขึ้นที่อาคารราชดำเนินในพ.ศ. 2489 ซึ่งเป็นห้องสมุดที่มีการ จัดตามลักษณะของห้องสมุดทันสมัย ซึ่งเป็นที่สนใจของบรรณารักษ์ไทยเป็นอย่างมาก แมรี แองเกิล มายเออร์ (Mary Angle Myer) บรรณารักษ์ประจำห้องสมุดเห็นว่าบรรณารักษ์

ไทยควรได้รับโอกาสในการศึกษาวิชาการจัดห้องสมุดอย่างมีแบบแผน จึงเสนอขอความช่วยเหลือจากมูลนิธิฟูลไบรท์ ซึ่งมูลนิธิจึงได้ให้ความช่วยเหลือโดยการจัดส่งอาจารย์ชาวอเมริกัน มาช่วยสอนปีละ 1 ท่าน เป็นเวลา 5 ปีติดต่อกัน อาจารย์ท่านแรกคือ ดอกเตอร์ ฟรานซิส แลนเดอร์ สเปน (Dr. Frances Lander Spain) ซึ่งเป็นผู้วางรากฐานวิชาพื้นฐานที่จำเป็น 6 วิชา คือ วิชาการจัดห้องสมุดเบื้องต้น การทำบัตรรายการและการจัดหมู่หนังสือ บริการตอบคำถาม การเลือกซื้อวัสดุในห้องสมุด การทำบัตรรายการและการจัดหมู่หนังสือขั้นสูง และการบริหารงานห้องสมุด (สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์, 2520 : 74-75)

การจัดการสอนวิชาการจัดห้องสมุดในครั้งนั้น นับว่าเป็นการวางรากฐานการศึกษา บรรณารักษศาสตร์ของไทย ทำให้วงการบรรณารักษศาสตร์ของไทยมีความตื่นตัวในเรื่องห้องสมุด และเริ่มตระหนักว่าห้องสมุดมิใช่เพียงแหล่งจัดเก็บหนังสือ แต่เป็นที่รวมสารนิเทศที่มีประโยชน์มากมาย (สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์, 2520 : 122-123) นอกจากนี้ยังเป็นแนวทางในการเปิดสอนบรรณารักษศาสตร์ในอุดมศึกษาด้วย โดยสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ได้มีการเปิดสอนในระดับอุดมศึกษาอย่างเป็นทางการ ที่แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2498 โดยหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ได้มีการพัฒนาปรับเปลี่ยนไปตามสภาพความเปลี่ยนแปลงไปของสังคมสารนิเทศ ซึ่งประเด็นที่ทำให้การศึกษาด้านบรรณารักษศาสตร์ได้มีการเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และโทรคมนาคม ส่งผลให้ระบบการทำงานของห้องสมุดเปลี่ยนจากระบบมือเป็นระบบเครื่อง ทำให้การทำงานมีความรวดเร็ว และถูกต้องยิ่งขึ้น อีกทั้งการที่สารนิเทศได้กลายเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามากในปัจจุบัน ทำให้เกิดการแข่งขันกันในการให้บริการสารนิเทศแก่ผู้ใช้ ดังนั้นห้องสมุดในฐานะที่เป็นผู้ให้บริการสารนิเทศ จึงต้องพัฒนาการบริการด้วย นอกจากนี้ จากการพัฒนาข่ายงานสารนิเทศในปัจจุบัน ล้วนเป็นพลังผลักดันให้ห้องสมุดมีการพัฒนา เมื่อห้องสมุดเกิดการพัฒนารูปแบบการทำงาน สถาบันการศึกษาด้านบรรณารักษศาสตร์ในฐานะที่เป็นผู้ผลิตทรัพยากรบุคคลสำหรับวิชาที่บรรณารักษ์ จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาหลักสูตรให้ทันกับกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

บุคลากรด้านการศึกษาด้านบรรณารักษศาสตร์ของไทย ได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร จึงได้มีการจัดการประชุมสัมมนาเพื่อปรึกษานาหรือกันในประเทศในประเด็นแนวทางการพัฒนาหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ไทย ทั้งที่เกี่ยวกับหลักสูตรโดยตรงและเรื่องที่เกี่ยวข้อง เช่น พ.ศ.2524 ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้

จัดประชุมทางวิชาการเพื่อพัฒนาหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ ในระหว่างวันที่ 15-17 มกราคม พ.ศ. 2524 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ให้สอดคล้องกับความต้องการทางวิชาชีพ และเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันที่สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ผลของการสัมมนามุ่งไปที่ความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอน เช่น การลงทะเบีย่นระหว่างมหาวิทยาลัย การผลิตตำรา ตลอดจนการรวมกลุ่มผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ (อัมพร ทีชะระ, 2529 : 90-91) ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จัดสัมมนาเรื่อง "การปรับปรุงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาตรีให้สอดคล้องกับความต้องการเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงาน ซึ่งสืบเนื่องจากวิวัฒนาการทางเทคโนโลยี" ระหว่างวันที่ 1 - 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2527 วัตถุประสงค์ของการสัมมนา เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ของสถาบันผู้ผลิตและตัวแทนของตลาดงานสำหรับวิชาชีพบรรณารักษ์ ผลของการสัมมนาสรุปว่าควรเพิ่มเติมเนื้อหาวิชาทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ บริการสารสนเทศแก่ชุมชน การสื่อสารสำหรับบรรณารักษ์ การวิเคราะห์ระบบ การใช้ไมโครคอมพิวเตอร์ในงานห้องสมุด เป็นต้น (ภรณ์ ศิริโชติ, 2528 : 20-21) ต่อมา ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดสัมมนาทางวิชาการเรื่องแนวโน้มการผลิตบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ในวันที่ 20-21 ตุลาคม พ.ศ.2529 โดยรวบรวมความคิดจากนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านบรรณารักษศาสตร์ ต่อแนวโน้มการศึกษาทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เพื่อผลิตบัณฑิตได้ตรงกับความต้องการของตลาดงานยิ่งขึ้น ผลการศึกษาพบว่า นักวิชาการส่วนใหญ่ได้เสนอแนะแนวทางกว้าง ๆ ในการปรับปรุงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ โดยเพิ่มเติมความรู้ใหม่ทางสารนิเทศศาสตร์ เทคโนโลยีทันสมัย ความรู้ด้านวรรณกรรมของสาขาวิชาอื่น ๆ เช่น วรรณกรรมด้านพาณิชยศาสตร์ อุตสาหกรรมศาสตร์ เป็นต้น (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์, 2529 : 254) ผลการสัมมนาส่งผลให้มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตรในสถาบันต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปรับปรุงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ในปี พ.ศ.2529 และเริ่มได้เปิดสอนหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ระดับปริญญาโท ในปี พ.ศ. 2531 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ.2529 เช่นกัน และตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา มหาวิทยาลัยหลายแห่งได้ปรับปรุงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาตรี โดยเพิ่มรายวิชาทางสารนิเทศศาสตร์มากขึ้น และในปี พ.ศ. 2541 มีการสัมมนา

ทางวิชาการเรื่องการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ขึ้นในวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 เพื่อพิจารณาเสนอหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ที่เหมาะสม อีกทั้งสร้างมาตรฐานในการผลิตบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ผลการสัมมนาได้มีการเสนอโครงสร้างหลักสูตรพื้นฐานสำหรับนักวิชาชีพสารนิเทศ โดยแบ่งความรู้พื้นฐานที่นักวิชาชีพสารนิเทศควรมี คือ การวิเคราะห์และสังเคราะห์วรรณกรรม การเข้าถึงสารนิเทศเชิงตรรก การประเมินระบบและบริการสารนิเทศ และการเข้าถึงทางกายภาพ การจัดเก็บและสงวนรักษา โดยพิจารณาจากองค์ประกอบทางด้านความรู้ ทักษะ และ เครื่องมือ (สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา, 2541.)

โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในประเทศไทย

ปัจจุบันหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในประเทศไทย ได้เปิดสอนอย่างแพร่หลายในสถาบันการศึกษาต่างๆ ทั้งที่สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย หรือกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง โดยสถาบันการศึกษาของรัฐที่สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ที่มีการเปิดการเรียนการสอน บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในระดับปริญญาตรี และปริญญาโท มีดังนี้ คือ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ระดับปริญญาตรี

การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ในภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เริ่มเมื่อปีการศึกษา 2498 โดยเปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ชั้นอนุปริญญา หลักสูตร 1 ปี ต่อมา ได้เปิดสอนหลักสูตรอักษรศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ระดับปริญญาตรี ในปีการศึกษา 2502 ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ได้ปรับปรุงหลักสูตรหลายครั้ง คือ หลักสูตรปริญญาตรีได้เปลี่ยนเป็นระบบหน่วยกิต ในปีการศึกษา 2514 และได้มีการปรับปรุงในปี 2520 และ 2527 (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์, 2529: 201) ซึ่งหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ ขณะที่ทำการศึกษาคือ หลักสูตรในปีการศึกษา 2527 ได้กำหนดให้มีโครงสร้างหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 144 หน่วยกิต ดังนี้

หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป	27	หน่วยกิต
หมวดวิชาเฉพาะ	86	หน่วยกิต

- วิชาแกน	32	หน่วยกิต
- วิชาเอกบังคับ	24	หน่วยกิต
- วิชาเอกเลือก	30	หน่วยกิต
วิชาโท	28	หน่วยกิต
วิชาเลือกเสรี	3	หน่วยกิต
จำนวนหน่วยกิตวิชาเรียน	144	หน่วยกิต

ในปีการศึกษา 2538 ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ ได้ปรับปรุงและเปลี่ยนชื่อหลักสูตร เป็นสารนิเทศศึกษา และกำหนดให้มีโครงสร้างหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 144 หน่วยกิต ดังนี้ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, 2540)

หมวดวิชาการศึกษาทั่วไป	27	หน่วยกิต
หมวดวิชาเฉพาะ	114	หน่วยกิต
- หมวดวิชาพื้นฐานอักษรศาสตร์	32	หน่วยกิต
- หมวดวิชาเฉพาะสาขา	82	หน่วยกิต
- วิชาบังคับ	24	หน่วยกิต
- วิชาเลือก	58	หน่วยกิต
- วิชาเลือกในสาขา	30	หน่วยกิต
- วิชาเลือกนอกสาขา	28	หน่วยกิต
หมวดวิชาเลือกเสรี	3	หน่วยกิต
จำนวนหน่วยกิตวิชาเรียน	144	หน่วยกิต

ระดับปริญญาโท

ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เริ่มเปิดสอนหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ในปีการศึกษา 2507 และได้มีการปรับปรุงหลักสูตรในปี 2509, 2514, 2516, 2517, 2520, 2527 (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์, 2529: 202) และ ได้ปรับปรุงและเปลี่ยนชื่อหลักสูตรเป็นบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ในปีการศึกษา 2531 ปัจจุบันกำหนดให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 48 หน่วยกิต โดยมีรายละเอียดโครงสร้างหลักสูตรดังนี้ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย, 2531) คือ

จำนวนหน่วยกิตวิชาเรียน	36 หน่วยกิต
วิชาบังคับ	15 หน่วยกิต
วิชาเลือก	21 หน่วยกิต
วิทยานิพนธ์	12 หน่วยกิต
รวม	<u>48</u> หน่วยกิต

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ระดับปริญญาตรี

มหาวิทยาลัยขอนแก่น เริ่มเปิดสอนหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ขึ้น ในปีการศึกษา 2518 โดยเปิดสอนในคณะวิทยาศาสตร์และอักษรศาสตร์ ต่อมาในปี พ.ศ.2521 มีการก่อตั้งคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จึงย้ายสาขามหาวิทยาลัยขอนแก่นมาสังกัดคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์จนถึงปัจจุบัน มหาวิทยาลัยขอนแก่นได้ปรับปรุงและเปลี่ยนชื่อหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ เป็นบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ในปีการศึกษา 2531 ปัจจุบันได้กำหนดให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 145 หน่วยกิต โดยมีรายละเอียดโครงสร้างหลักสูตร ดังนี้ (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 2542)

หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	45	หน่วยกิต
หมวดวิชาเฉพาะ	70	หน่วยกิต
- วิชาเอกบังคับ	48	หน่วยกิต
- วิชาเอกเลือก	22	หน่วยกิต
วิชาโท	24	หน่วยกิต
วิชาเลือกเสรี	6	หน่วยกิต
จำนวนหน่วยกิตวิชาเรียน	<u>145</u>	หน่วยกิต

ระดับปริญญาโท

ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้เริ่มเปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ (ภาคพิเศษ) ในปีการศึกษา 2537 โดยเปิดสอนใน 2 แผนการเรียนคือ แผน ก แบบ ก (2) และแผน ข แต่ในระยะแรกได้เปิดรับนักศึกษาเฉพาะแผน ก แบบ ก (2) เท่านั้น ต่อมาในปี พ.ศ.2540 ภาควิชาได้มีการปรับปรุงหลักสูตรและเปลี่ยนชื่อหลักสูตรเป็นบรรณารักษศาสตร์

และสารสนเทศศาสตร์ และขยายรับนักศึกษา ทั้ง 2 แผนคือ ซึ่งทั้งสองแผนการเรียนมี
โครงสร้างหลักสูตร แตกต่างกัน (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, บัณฑิตวิทยาลัย, 2542) ดังนี้

หลักสูตรแผน ก แบบ ก (2)

จำนวนหน่วยกิตวิชาเรียน	28 หน่วยกิต
หมวดวิชาบังคับ	22 หน่วยกิต
หมวดวิชาเลือก	6 หน่วยกิต
วิทยานิพนธ์	12 หน่วยกิต
รวมหน่วยกิตตลอดหลักสูตร	40 หน่วยกิต

หลักสูตรแผน ข

จำนวนหน่วยกิตวิชาเรียน	36 หน่วยกิต
หมวดวิชาบังคับ	22 หน่วยกิต
หมวดวิชาเลือก	14 หน่วยกิต
การค้นคว้าอิสระ	4 หน่วยกิต
รวมหน่วยกิตตลอดหลักสูตร	40 หน่วยกิต

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ระดับปริญญาตรี

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เริ่มเปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา
บรรณารักษศาสตร์ ในปีการศึกษา 2511 สังกัดคณะมนุษยศาสตร์ ภาควิชา
บรรณารักษศาสตร์ ได้ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ตลอดมา
และได้มีแนวโน้มที่จะปรับปรุงหลักสูตรเป็นสารสนเทศศาสตร์ หรือวิทยาการสารสนเทศ ใน
ปี พ.ศ.2542 (รัตนานันท์ ลำพูน, ฟองนวล สักการ์เวช และสงคราม เขาวนศิลป์, 2541 : 20)
ในปัจจุบัน หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ของมหาวิทยาลัย
เชียงใหม่ มีโครงสร้างหลักสูตร ดังนี้

หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	36 หน่วยกิต
หมวดวิชาเฉพาะ	90 หน่วยกิต
- วิชาแกน	30 หน่วยกิต
- วิชาเอกบังคับ	42 หน่วยกิต
- วิชาเอกเลือก	18 หน่วยกิต
วิชาโท	15 หน่วยกิต

วิชาเลือกเสรี	6	หน่วยกิต
จำนวนหน่วยกิตวิชาเรียน	<u>147</u>	หน่วยกิต

ระดับปริญญาโท

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ในปีการศึกษา 2538 โดยเปิดสอนใน 2 แผนการเรียน
เรียน โดยทั้งสองแผนการเรียน มีโครงสร้างหลักสูตรแตกต่างกัน (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
2538) คือ

หลักสูตรแผน ก แบบ ก (2)

จำนวนหน่วยกิตวิชาเรียน	24	หน่วยกิต
หมวดวิชาบังคับ	18	หน่วยกิต
หมวดวิชาเลือก	6	หน่วยกิต
วิทยานิพนธ์	12	หน่วยกิต
รวมหน่วยกิตตลอดหลักสูตร	<u>36</u>	หน่วยกิต

หลักสูตรแผน ข

จำนวนหน่วยกิตวิชาเรียน	30	หน่วยกิต
หมวดวิชาบังคับ	18	หน่วยกิต
หมวดวิชาเลือก	12	หน่วยกิต
การค้นคว้าอิสระ	6	หน่วยกิต
รวมหน่วยกิตตลอดหลักสูตร	<u>36</u>	หน่วยกิต

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ระดับปริญญาตรี

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้เปิดสอนบรรณารักษศาสตร์ในระดับปริญญาตรี ใน
ปีการศึกษา 2507 สังกัดคณะศิลปศาสตร์ และในปี พ.ศ. 2529 ได้ปรับปรุงหลักสูตรและ
เปลี่ยนชื่อเป็นสาขามหาบัณฑิตและสารนิเทศศาสตร์ ปัจจุบัน มีโครงสร้างหลักสูตร
รวมทั้งสิ้น 144 หน่วยกิต (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สำนักทะเบียนและประมวลผล, 2542)
ดังนี้

หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป	30	หน่วยกิต
หมวดวิชาเฉพาะ	97	หน่วยกิต

- วิชาเอก	67	หน่วยกิต
- ในสาขา		
- วิชาบังคับ	37	หน่วยกิต
- วิชาเลือก	30	หน่วยกิต
- นอกสาขา	6	หน่วยกิต
- วิชาโท	24	หน่วยกิต
วิชาเลือกเสรี	9	หน่วยกิต
จำนวนหน่วยกิตวิชาเรียน	144	หน่วยกิต

ระดับปริญญาโท

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เริ่มเปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ในปีการศึกษา 2531 โดยมีโครงสร้างหลักสูตรดังนี้
(มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538)

จำนวนหน่วยกิตวิชาเรียน	33	หน่วยกิต
หมวดวิชาบังคับ	18	หน่วยกิต
หมวดวิชาเลือก	15	หน่วยกิต
วิทยานิพนธ์	9	หน่วยกิต
รวมหน่วยกิตตลอดหลักสูตร	42	หน่วยกิต

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ระดับปริญญาตรี

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เริ่มเปิดสอนหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต
สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาตรี ในปีการศึกษา 2526 สังกัดคณะศึกษาศาสตร์
ปัจจุบันมีโครงสร้างหน่วยกิตทั้งสิ้น 140 หน่วยกิต (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2536) ดังนี้

วิชาพื้นฐานทั่วไป	30	หน่วยกิต
วิชาชีพครู ไม่น้อยกว่า	38	หน่วยกิต
วิชาเอก ไม่น้อยกว่า	44	หน่วยกิต
วิชาโท ไม่น้อยกว่า	18	หน่วยกิต
วิชาเลือกเสรี	5-10	หน่วยกิต
จำนวนหน่วยกิตวิชาเรียน	140	หน่วยกิต

ระดับปริญญาโท

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เริ่มเปิดสอนหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชา
บรรณารักษศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. 2509 โดยมีจำนวนหน่วยกิตในหลักสูตรทั้งสิ้น 45 หน่วยกิต
ซึ่งมีโครงสร้างของหลักสูตร ดังนี้

จำนวนหน่วยกิตวิชาเรียน	39 หน่วยกิต
หมวดวิชาพื้นฐานการศึกษา	12 หน่วยกิต
หมวดวิชาเอก	21 หน่วยกิต
หมวดวิชาเลือกเสรี	6 หน่วยกิต
ปริญญานิพนธ์	6 หน่วยกิต
รวมจำนวนหน่วยกิตตลอดหลักสูตร	45 หน่วยกิต

ต่อมา ในปีพ.ศ.2529 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์เพิ่มขึ้นอีก 1 หลักสูตร โดย
หลักสูตรนี้มีจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 40 หน่วยกิต โครงสร้างหลักสูตร
ประกอบด้วยรายวิชาในหมวดต่าง ๆ (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, บัณฑิตวิทยาลัย,
2534) คือ

จำนวนหน่วยกิตวิชาเรียน	34 หน่วยกิต
วิชาเอกบังคับ	19 หน่วยกิต
วิชาเอกเลือก	10 หน่วยกิต
วิชาเลือกเสรีไม่น้อยกว่า	5 หน่วยกิต
ปริญญานิพนธ์	6 หน่วยกิต
รวมจำนวนหน่วยกิตตลอดหลักสูตร	40 หน่วยกิต

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ระดับปริญญาตรี

มหาวิทยาลัยรามคำแหง เริ่มเปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา
บรรณารักษศาสตร์ ในปีการศึกษา 2514 ปัจจุบันมีโครงสร้างหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์
ดังนี้ (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2539)

* ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อหลักสูตรเป็นวารสารศาสตร์ศึกษา ในปีการศึกษา 2539

หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	45	หน่วยกิต
หมวดวิชาเอก	57	หน่วยกิต
- วิชาแกน	36	หน่วยกิต
- วิชาเฉพาะด้าน	21	หน่วยกิต
หมวดวิชาโท	30	หน่วยกิต
หมวดวิชาเลือกเสรี	12	หน่วยกิต
รวม	<u>144</u>	หน่วยกิต

ระดับปริญญาโท

มหาวิทยาลัยรามคำแหง เริ่มเปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในปีการศึกษา 2534 ปัจจุบันมีโครงสร้างหลักสูตร
ดังนี้ (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2534)

จำนวนหน่วยกิตวิชาเรียน	36	หน่วยกิต
หมวดวิชาแกน	18	หน่วยกิต
หมวดวิชาเอก	12	หน่วยกิต
หมวดวิชาเลือก	6	หน่วยกิต
วิทยานิพนธ์	12	หน่วยกิต
รวมจำนวนหน่วยกิตตลอดหลักสูตร	<u>48</u>	หน่วยกิต

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ระดับปริญญาตรี

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา
บรรณารักษศาสตร์ ในปีการศึกษา 2520 โดยเปิดสอนที่วิทยาเขตปัตตานี ต่อมา ปีการศึกษา
2534 ได้ปรับปรุงหลักสูตร และเปลี่ยนชื่อหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ เป็นบรรณารักษศาสตร์
และสารนิเทศศาสตร์ ปัจจุบันมีโครงสร้างหลักสูตร ดังนี้

หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	37	หน่วยกิต
หมวดวิชาเฉพาะ		
- วิชาแกน	12	หน่วยกิต
- วิชาเอกบังคับ	33	หน่วยกิต
- วิชาเอกเลือก	27-29	หน่วยกิต

วิชาโท	24-32	หน่วยกิต
วิชาเลือกเสรี	3-12	หน่วยกิต
จำนวนหน่วยกิตวิชาเรียน	145	หน่วยกิต

ระดับปริญญาโท

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เมื่อปีพ.ศ. 2530 โดยเปิดสอนที่วิทยาเขตปัตตานี
ในปัจจุบันมีโครงสร้างหลักสูตร (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, บัณฑิตวิทยาลัย, 2538) ดังนี้

จำนวนหน่วยกิตวิชาเรียน	36	หน่วยกิต
หมวดวิชาบังคับ	22	หน่วยกิต
หมวดวิชาเลือก	14	หน่วยกิต
วิทยานิพนธ์	9	หน่วยกิต
รวมจำนวนหน่วยกิตตลอดหลักสูตร	45	หน่วยกิต

จากรายละเอียดข้างต้น สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 1 ตารางแสดงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ที่เปิดสอนในระดับปริญญาตรี

มหาวิทยาลัย	ชื่อหลักสูตร	ชื่อปริญญา	ทั่วไป	หลักสูตรที่เปิดสอนระดับปริญญาตรี			วิชาโท	วิชาเลือกเสรี	รวม
				วิชาเฉพาะ					
				วิชาแกน	วิชาเอก บังคับ	วิชาเอก เลือก			
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	อักษรศาสตรบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์	อ.บ. (บรรณารักษศาสตร์)	27	32	24	30	28	3	144
มหาวิทยาลัยขอนแก่น	ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และ สารนิเทศศาสตร์	ศศ.บ. (บรรณารักษศาสตร์ และสารนิเทศศาสตร์)	45	-	48	22	24	6	145
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์	ศศ.บ. (บรรณารักษศาสตร์)	36	30	42	18	15	6	147
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และ สารนิเทศศาสตร์	ศศ.บ. (บรรณารักษศาสตร์ และสารนิเทศศาสตร์)	30	6**	37	30	24	9	136
มหาวิทยาลัยรามคำแหง	ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์***	ศศ.บ. (บรรณารักษศาสตร์)	45	36	21	-	30	12	144

* ปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นสาขาสารนิเทศศึกษา ในปีการศึกษา 2538

** วิชาเอกนอกสาขา

*** ปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นสาขาวิชาสารสนเทศศึกษา ในปีการศึกษา 2539

ตารางที่ 1 ตารางแสดงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ที่เปิดสอนในระดับปริญญาตรี (ต่อ)

มหาวิทยาลัย	ชื่อหลักสูตร	ชื่อปริญญา	ทั่วไป	หลักสูตรที่เปิดสอนระดับปริญญาตรี			วิชาโท	วิชาเลือกเสรี	รวม
				วิชาเฉพาะ					
				วิชาแกน	วิชาเอก บังคับ	วิชาเอก เลือก			
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	การศึกษบัณฑิต สาขามรรณารักษศาสตร์	ศศ.บ. (บรรณารักษศาสตร์)	30	33	30	14	18	5-10	140
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และ สารนิเทศศาสตร์	ศศ.บ. (บรรณารักษศาสตร์และ สารนิเทศศาสตร์)	37	12	33	27-29	24-32	6	145

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า สถาบันการศึกษาต่าง ๆ กำหนดชื่อหลักสูตรแตกต่างกัน เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใช้อักษรศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ใช้หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ใช้ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ใช้การศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ เป็นต้น ในด้านจำนวนหน่วยกิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้กำหนดจำนวนหน่วยกิตไว้สูงสุดคือ 147 หน่วยกิต ในขณะที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้กำหนดจำนวนหน่วยกิตไว้เพียง 136 หน่วยกิต โดยสถาบันการศึกษาส่วนใหญ่ได้กำหนดโครงสร้างหลักสูตร เป็นหมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมวดวิชาเฉพาะ วิชาโท และวิชาเลือกเสรี แต่พบข้อแตกต่างของหลักสูตรในบางสถาบัน เช่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น กำหนดให้หลักสูตรไม่มีวิชาแกน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หลักสูตรการศึกษาศาสตรบัณฑิต กำหนดให้นักศึกษาดำรงศึกษาวิชาครู เป็นต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2 ตารางแสดงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ที่เปิดสอนในระดับปริญญาโท

มหาวิทยาลัย	หลักสูตรที่เปิดสอนระดับปริญญาโท				
	ชื่อหลักสูตร	ชื่อปริญญา	วิชาเรียน	วิทยานิพนธ์	รวม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์	อ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสาร นิเทศศาสตร์)	36	12	48
มหาวิทยาลัยขอนแก่น	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์แผน ก	ศ.ศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์ และสารนิเทศศาสตร์)	28	12	40
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ แผน ข	ศ.ศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์ และสารนิเทศศาสตร์)	36	4	40
	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต	ศ.ศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์	24	12	36
	สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์แผน ก	และสารนิเทศศาสตร์)	30	6	36
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์	ศ.ศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์ และสารนิเทศศาสตร์)	33	9	42
	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์	ศ.ศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์ และสารนิเทศศาสตร์)	36	12	48
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	การศึกษามหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์	กศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์)	39	6	45
	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์	ศ.ศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์ และสารนิเทศศาสตร์)	34	6	40
	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์	ศ.ศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสาร นิเทศศาสตร์)	36	9	45

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่ามีสถาบันการศึกษาจำนวน 2 แห่ง ที่เปิดสอนหลักสูตร
 บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในระดับปริญญาโท 2 แผนการเรียน คือ มหาวิทยาลัย
 ขอนแก่น และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ด้านชื่อหลักสูตร พบว่า สถาบันการศึกษาใช้ชื่อหลักสูตร
 แตกต่างกันไป เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใช้ชื่อหลักสูตรอักษรศาสตร์ มหามบัณฑิต
 สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ใช้ชื่อหลักสูตร
 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เป็นต้น นอกจากนี้
 จำนวนหน่วยกิตที่ศึกษาในแต่ละสถาบัน มีจำนวนแตกต่างกัน โดยจุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย มีจำนวนหน่วยกิตรวมมากที่สุดคือ 48 หน่วยกิต ในขณะที่มหาวิทยาลัย
 เชียงใหม่มีจำนวนหน่วยกิต น้อยที่สุดคือ 36 หน่วยกิต สำหรับหน่วยกิตวิทยานิพนธ์ พบว่า
 สถาบันส่วนใหญ่กำหนดจำนวนหน่วยกิตวิทยานิพนธ์ไว้ 12 หน่วยกิต ได้แก่ จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยรามคำแหง

ขอบเขตการศึกษาทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

การศึกษามหาบัณฑิตได้เริ่มเปิดสอนเป็นระยะเวลาช้านานแล้ว ในขณะที่การ
 ศึกษาสารนิเทศศาสตร์เพิ่งเริ่มมีมาเมื่อไม่นานนี้ บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
 เป็นศาสตร์ที่มีเนื้อหาความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ทำให้เป็นการยากในการกำหนดขอบเขตให้
 ชัดเจน แต่มีผู้ได้พยายามศึกษาและกำหนดขอบเขตเนื้อหาการศึกษาทางบรรณารักษศาสตร์
 และสารนิเทศศาสตร์ เช่น

นางลักษณะ ไม่น่ายกิจ (2529) ได้วิเคราะห์วิทยานิพนธ์ของนิสิตบรรณารักษศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2508-2528 และจำแนกเนื้อหาตามสาขาวิชาที่
 กำหนดไว้ในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ ของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย 8 สาขาวิชา ได้แก่

1. พื้นฐานวิชาชีพและที่เกี่ยวข้อง
2. งานเทคนิค
3. งานบริการ
4. ทรัพยากรสารสนเทศ
5. การบริหาร
6. การวิจัย ประสพการณ์ห้องสมุด
7. โสตทัศนวัสดุและการสื่อสาร
8. สารนิเทศศาสตร์

Chaudhry (1988) ศึกษาหลักสูตรด้านสารสนเทศศาสตร์ในโรงเรียน
บรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาโทในเอเชีย โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 กลุ่มได้แก่

1. การค้นคืนและการจัดเก็บสารสนเทศ
2. โปรแกรมและระบบสารสนเทศ
3. ห้องสมุดอัตโนมัติ
4. ทฤษฎีการสื่อสารและสารสนเทศ
5. การวิเคราะห์ระบบ

The Chinese Society of library Science ได้จัดการประชุมเพื่ออภิปรายถึงหลักสูตร
ในการศึกษาระดับวิชาชีพ โดยมีความเห็นพ้องกันว่าหลักสูตรการศึกษาด้านบรรณารักษศาสตร์
ควรประกอบไปด้วยเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ (Yanli, 1995)

1. บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์เบื้องต้น
2. การวิเคราะห์หมวดหมู่และหัวเรื่อง
3. การทำรายการหนังสือ
4. บรรณานุกรม
5. บริการและวัสดุอ้างอิง
6. การสืบค้นวรรณกรรมทางด้านเทคนิคและวิทยาศาสตร์
7. การจัดการด้านบริการห้องสมุดและสารสนเทศ
8. งานพัฒนาทรัพยากรและบริการผู้ใช้
9. ห้องสมุดอัตโนมัติ
10. ระบบการค้นคืนสารสนเทศด้วยคอมพิวเตอร์

จรรยาลักษณ์ ทพยธา (2538) ได้ศึกษาเนื้อหาปริญญาโททางด้านบรรณารักษศาสตร์
และสารนิเทศศาสตร์ ของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสาน
มิตร มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยแบ่งเนื้อหาการศึกษา
เป็น 2 ด้าน คือ บรรณารักษศาสตร์ และสารนิเทศศาสตร์ ดังนี้

เนื้อหาทางด้านบรรณารักษศาสตร์

1. การบริหารและการจัดการห้องสมุด
2. งานบริการและกิจกรรมของห้องสมุด
3. งานเทคนิคและกระบวนการทางเทคนิค
4. ทรัพยากรห้องสมุด

5. การศึกษาบรรณารักษศาสตร์
6. เบ็ดเตล็ด

เนื้อหาทางด้านสารนิเทศศาสตร์

1. ความรู้และการสื่อสารความรู้
2. แหล่งสารนิเทศ สถาบันบริการสารนิเทศ
3. การจัดเก็บและค้นคืนสารนิเทศ
4. การบริการสารนิเทศ
5. การกระจายสารนิเทศ
6. การบริหารและประเมินผลระบบสารนิเทศ
7. เทคโนโลยีและการประยุกต์ใช้
8. ทักษะอื่น ๆ ที่ใช้ในงานสารนิเทศ
9. เรื่องอื่น ๆ

จากขอบเขตเนื้อหาของการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ดังกล่าว ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาการศึกษาบรรณารักษศาสตร์ โดยประยุกต์ใช้ แนวคิดของนางลักษณะ ไม่หน่ายกิจ แต่เนื่องจากมีการเปิดรายวิชาใหม่ ๆ ขึ้นจำนวนมาก รวมถึงมีการเปิดบางรายวิชา ผู้วิจัยจึงปรับขอบเขตเนื้อหาวิชาบางส่วน เช่น เนื้อหาวิชาทางด้านเทคโนโลยีสารนิเทศ ผู้วิจัยได้ร่วมกับกลุ่มวิชาสารนิเทศศาสตร์ เป็นกลุ่มวิชาสารนิเทศศาสตร์และเทคโนโลยีสารนิเทศ รายวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสารสนเทศศาสตร์ ผู้วิจัยมาร่วมกับกลุ่มวิชาทรัพยากรสารนิเทศและเพิ่มขอบเขตเป็นกลุ่มวิชาแหล่งสารนิเทศและทรัพยากรสารนิเทศ เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกเนื้อหาขอบเขตวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ดังนี้

1. กลุ่มวิชาพื้นฐานทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับวิชาพื้นฐานทั่วไป เช่น จรรยาบรรณ ประวัติพัฒนาการห้องสมุด หนังสือและการพิมพ์ กฎหมายการพิมพ์ ลิขสิทธิ์ กฎหมายห้องสมุด สัมมนาทางสารนิเทศศาสตร์ เป็นต้น

2. กลุ่มวิชาเทคนิค

ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรห้องสมุด ได้แก่ การคัดเลือก การจัดหา การวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการ การจัดทำบรรณานุกรมและสารระสังเขป การวิเคราะห์เรื่อง และเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3. กลุ่มวิชาบริการ

ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับ กิจกรรมและบริการทั่วไปของห้องสมุด ไม่ว่าจะเป็น บริการสารนิเทศ บริการสารนิเทศทันสมัย กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน การเล่านิทาน การสื่อสาร สำหรับบรรณารักษ์ เป็นต้น

4. กลุ่มวิชาบริหาร

ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับ การดำเนินงานห้องสมุด ระบบสารสนเทศ ระบบห้องสมุด อาคารสถานที่ การบริหารงานบุคคล การสัมมนา และ การบริหารงานห้องสมุด ประเภทต่าง ๆ

5. กลุ่มวิชาวิจัย

ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับ การวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ สถิติสำหรับงานวิจัย การศึกษาอิสระ ประสพการณ์ห้องสมุด เป็นต้น

6. กลุ่มวิชาแหล่งสารนิเทศและทรัพยากรสารนิเทศ

ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับ การดำเนินงานทรัพยากรสารนิเทศ แหล่งสารนิเทศต่าง ๆ ทรัพยากรสารนิเทศประเภทต่าง ๆ เช่น สิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง สื่อทัศนวัสดุ สิ่งพิมพ์รัฐบาล จดหมายเหตุ สารนิเทศมนุษยศาสตร์ เป็นต้น

7. กลุ่มวิชาสารนิเทศศาสตร์และเทคโนโลยีสารนิเทศ

ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับสารนิเทศศาสตร์ การใช้เทคโนโลยีสารนิเทศในห้องสมุด การวิเคราะห์และออกแบบระบบ การใช้คอมพิวเตอร์หรือโปรแกรมสำเร็จรูปต่าง ๆ ในงาน ห้องสมุด การจัดการฐานข้อมูลหรือข่ายงานต่าง ๆ

แนวโน้มการศึกษาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารนิเทศ ส่งผลกระทบต่อการจัดการและการเข้าถึงสารนิเทศในทุกระดับ นับตั้งแต่ระดับส่วนบุคคล หน่วยงาน ประเทศ ภูมิภาค และสากล ยิ่งกว่านั้น การที่การจัดการสารนิเทศนั้นครอบคลุมความรู้ในสาขาวิชาอื่น ๆ เช่น คอมพิวเตอร์ การจัดการ การสื่อสาร และอื่น ๆ ดังนั้น บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์จึงมีความเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาอื่น ๆ หรือเป็นสาขาที่มีลักษณะสหสาขาวิชา บัณฑิตต้องมีความคิดเชิงระบบและรู้จักใช้เหตุผล มีความรู้และทักษะในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการ

จากมาตรฐานการรับรองวิทยฐานะของสมาคมห้องสมุดอเมริกัน ฉบับล่าสุด ปี ค.ศ. 1992 กล่าวถึงลักษณะพื้นฐานของโปรแกรมการศึกษาในด้านนี้ว่า หลักสูตรจะเกี่ยวข้องกับ สารสนเทศและความรู้ที่สามารถบันทึกเป็นหลักฐานได้ รวมทั้งบริการและเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อ ประโยชน์ในด้านการจัดการและการใช้สารสนเทศและความรู้เหล่านั้น ดังนั้น หลักสูตรจึงต้อง ครอบคลุมสารสนเทศในลักษณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการสร้าง การเลือก การจัดหา การจัดหมู่ การจัดเก็บและค้นคืน การบำรุงรักษา การวิเคราะห์ การตีความ การประเมิน การสังเคราะห์ การเผยแพร่ และการจัดการ (American Library Association, 1998)

Stueart (1997, 59) ระบุว่าแก่นของหลักสูตรว่า แต่เดิมนั้นมุ่งเน้นทักษะพื้นฐาน ทางวิชาชีพ ต่อมา หลักสูตรให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับธรรมชาติของสารสนเทศ วิธีที่จะนำสารสนเทศมาใช้และการจัดการสารสนเทศ ระบบ กลไก สถาบัน และเครื่องมือเพื่อ อำนวยประโยชน์ในการใช้สารสนเทศ ตลอดจนปัจจัยและมุมมองทั้งหมดที่เกี่ยวกับสารสนเทศ ในสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี ดังนั้นจะเห็นได้ว่าวิชาแกน ของหลักสูตรเปลี่ยนเป้าหมายจากทักษะพื้นฐานเป็นทฤษฎี หลักและการปฏิบัติ เพื่อจะก่อให้เกิดบริการสารสนเทศที่ดี

ส่วน Hayes (1982, cited in Moore, 33) ได้ระบุกรอบโครงสร้างวิชาแกนไว้ว่า ประกอบด้วยกลุ่มวิชาใหญ่จำนวน 6 กลุ่ม ได้แก่

1. สภาพแวดล้อมของสารสนเทศ (The information environment)
2. สภาพแวดล้อมทางวิชาชีพ (The professional environment)
3. การเข้าถึงระเบียบ (Access to the record)
4. การเข้าถึงสาระหรือเนื้อหา (Access to information content)
5. การจัดการ (Management)
6. ความรู้ความสามารถที่เป็นพื้นฐานวิชาชีพ (Underlying competencies)

จะเห็นได้ว่าวิชาแกนของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เกี่ยวข้อง กับสารสนเทศและความรู้ที่สามารถบันทึกเป็นหลักฐานได้ โดยไม่จำกัดประเภทของสื่อที่บันทึก และต้องครอบคลุมทั้งในด้านทฤษฎี และปฏิบัติที่เกี่ยวกับการจัดการ การบริการ และการเผยแพร่สารสนเทศ ซึ่งจากการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง การพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตร บรรณารักษศาสตร์ เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 ได้มีการอภิปรายถึงกรอบที่เหมาะสม สำหรับการพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ที่ประชุมได้ ใช้กรอบภาระหน้าที่ของนักวิชาชีพสารสนเทศเป็นกรอบครอบคลุมโครงสร้างหลักสูตรใหม่

โดยในหลักสูตรปริญญาตรี เน้นในด้านการสร้างทักษะและการเรียนรู้การใช้เครื่องมือให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ระดับปริญญาโท มุ่งเน้นด้านความรู้ความเข้าใจในองค์ความรู้ของวิชาชีพและความคิดเชิงระบบ (สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา, 2541 : 44)

นอกจากนี้ Moore and others (1998) ได้เสนอแนวทางในการสร้างหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ตามการแบ่งกลุ่มนักวิชาชีพสารนิเทศสำหรับตำแหน่งงานในยุคสังคมสารสนเทศ ออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. ผู้สร้างสารนิเทศและบริการสารนิเทศ (Creators) รับผิดชอบการพัฒนาหรือสร้างสารนิเทศ ตลอดจนการให้บริการที่เหมาะสมในสังคมสารสนเทศ ซึ่งผู้สร้างสารนิเทศและบริการสารนิเทศ มีความจำเป็นต้องเข้าใจระบบสารสนเทศ และพัฒนาให้สามารถทำงานได้ง่ายกว่าที่เป็นอยู่

2. ผู้รวบรวมสารนิเทศ (Collectors) รับผิดชอบการรวบรวมสารนิเทศ การจัดกลุ่ม บำรุงรักษา ตลอดจนการเข้าถึงสารนิเทศของผู้ใช้ ผู้รวบรวมสารนิเทศควรคาดคะเนความต้องการของผู้ใช้ทั้งในปัจจุบัน และความต้องการในอนาคตได้ ดังนั้น ผู้รวบรวมสารนิเทศจึงควรสามารถตัดสินใจเลือกสารนิเทศเพื่อให้บริการในห้องสมุดได้อย่างมีคุณภาพ และสามารถให้บริการการยืมระหว่างห้องสมุด ตลอดจนการจัดส่งเอกสารอิเล็กทรอนิกส์เพื่อให้บริการแก่ผู้ใช้ได้ รวมถึงการจัดกลุ่มสารนิเทศและสร้างเครื่องมือในการเข้าถึงสารนิเทศได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

3. ผู้สื่อสารสารนิเทศ (Communicators) มีหน้าที่ติดต่อสื่อสารกับผู้ใช้ ซึ่งผู้สื่อสารสารนิเทศ ควรมีทักษะในด้านการสื่อสารระหว่างบุคคลสูง สามารถประยุกต์หรือแนะนำบริการต่าง ๆ ได้เหมาะสมกับผู้ใช้สารนิเทศ

4. ผู้รวบรวมและปรุงแต่งสารนิเทศ (Consolidators) รับผิดชอบในการรวบรวมสารนิเทศและนำมาปรุงแต่งเนื้อหาของสารนิเทศให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้ใช้ ดังนั้น ผู้รวบรวมและปรุงแต่งสารนิเทศ จึงควรมีความรู้เกี่ยวกับการสืบค้นฐานข้อมูล จากหลายแหล่งได้ นอกจากนี้ ควรมีทักษะในการวิเคราะห์และสังเคราะห์สารนิเทศได้เป็นอย่างดี และสามารถนำเสนอสารนิเทศที่ผ่านการปรุงแต่งแล้วได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการพูดหรือการเขียน เพื่อความพอใจของผู้ใช้

หลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ จึงควรมีเนื้อหาเกี่ยวกับการวิเคราะห์และออกแบบระบบได้ตามความต้องการของผู้ใช้ การศึกษาผู้ใช้ ความต้องการสารนิเทศและพฤติกรรมของผู้ใช้สารนิเทศ มีทักษะเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสาร ทั้งการสื่อสารระหว่างบุคคล หรือทักษะการเขียน การจัดการ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการโครงการ การจัดการงบประมาณ หรือการจัดการงานบุคคล มีความรู้เกี่ยวกับการตลาด ทักษะการทำงานกับสารนิเทศได้แก่ การสืบค้นสารนิเทศ การจัดหมู่สารนิเทศ การจัดทำบรรณานุกรม หรือสารระสังเขป การวิเคราะห์และสังเคราะห์สารนิเทศ ตลอดจนมีทักษะทางด้านการวิจัย และการใช้เทคโนโลยีสารนิเทศ

ดังนั้น สามารถประมาณการแนวโน้มการศึกษาระบบบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ว่า หลักสูตรจะเน้นไปในด้านการจัดการสารนิเทศและให้บริการสารนิเทศในด้านต่าง ๆ โดยนำเทคโนโลยีสารนิเทศสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการจัดการกับสารนิเทศที่มีอยู่ นอกจากนี้ หลักสูตรจะเน้นในด้านการจัดการ การสื่อสาร หรือการใช้เทคโนโลยีสารนิเทศ เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับสังคมสารนิเทศ นอกจากนี้ รุติมา สัจจามันท์ (2541 : 110-113) ได้ให้ข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ของไทย เพื่อพร้อมรับกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารนิเทศและสังคมสารนิเทศ ดังนี้

1. ด้านหลักสูตร : สถาบันที่เปิดสอนบรรณารักษศาสตร์ควรพิจารณาถึงความต้องการของตลาดแรงงานในปัจจุบัน หลักสูตรต้องมีลักษณะเป็นสหวิทยาการบูรณาการกับศาสตร์อื่น นอกจากนี้ ควรพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่องและทันเวลา
2. ด้านผู้สอน : สถาบันที่เปิดสอนทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ควรพิจารณากำหนดตำแหน่งอาจารย์ที่มีความรู้ด้านอื่น ๆ เพิ่มเติม สำหรับอาจารย์ที่มีพื้นความรู้บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ต้องพัฒนาตนเองเสมอ เพราะกระแสแห่งสังคมสารนิเทศก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างรวดเร็วในทุก ๆ ด้าน
3. ด้านผู้สำเร็จการศึกษา : สถาบันการศึกษาต้องศึกษาความต้องการและติดตามความเคลื่อนไหวของตลาดงาน และเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ เพื่อผลิตบุคลากรให้สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนทางด้านบริการห้องสมุดและสารนิเทศของประเทศ
4. ด้านคุณภาพและมาตรฐาน : สถาบันการศึกษาทุกแห่งต้องคำนึงถึงคุณภาพและมาตรฐานของการผลิตบุคลากรมากกว่าปริมาณการผลิต รวมทั้งความพร้อมของสถาบันในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้พัฒนาการของการศึกษาวิชาชีพนี้เป็นไปอย่างมั่นคงเป็นที่เชื่อมั่นและยอมรับโดยทั่วไป

5.ด้านความร่วมมือระหว่างสถาบัน : การรวมกลุ่มสถาบันการศึกษา เป็นการส่งเสริมสนับสนุนการแลกเปลี่ยนทางวิชาการ เพื่อเสริมศักยภาพความแข็งแกร่งของแต่ละสถาบันที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ต่อพัฒนาการของวิชาการ วิชาชีพและสังคมอย่างกว้างขวาง

นักวิชาชีพสารนิเทศ (Information Professionals)

เนื่องจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว จากการค้าเข้าสู่สังคมสารนิเทศ เป็นผลให้ตลาดงานของนักวิชาชีพสารนิเทศ มีตำแหน่งงานใหม่เพิ่มขึ้น เพื่อรองรับความจำเป็นของสถาบันบริการสารนิเทศที่จะต้องมีบุคลากรที่มีพื้นความรู้ในสาขาวิชาที่สถาบันบริการสารนิเทศนั้น ๆ ให้บริการ และมีศักยภาพในการให้บริการและเข้าถึงเนื้อหาสารนิเทศอื่นๆ รวมทั้งมีความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยีในการใช้เทคโนโลยีในการจัดการกับสารนิเทศ สมาคมสารนิเทศศาสตร์อเมริกัน (American Society for Information Science) ได้กำหนดชื่อเรียกตำแหน่งงานในวิชาชีพสารนิเทศศาสตร์ไว้หลากหลาย สุกัญญาธราวัชรศาสตร์ (2534 : 30) ได้นำมาจัดกลุ่มตำแหน่งตามลักษณะงานที่ปฏิบัติได้ 2 กลุ่มคือ

1. กลุ่มชื่อเรียกตำแหน่งที่บ่งชี้เนื้องานที่ปฏิบัติอย่างชัดเจน ได้แก่ ผู้จัดทำบรรณานุกรม (Indexer) ผู้จัดทำสาระสังเขป (Abstractor) ผู้จัดทำบรรณานุกรม (Bibliographer) นักเทคโนโลยีวัสดุย่อส่วน (Microform technologist) ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อ (Media specialist) นักการศึกษาสารนิเทศ (Information educator) นักวิจัยสารนิเทศ (Information researcher) วิศวกรระบบสารนิเทศ (Information systems engineer) ผู้จัดการฐานข้อมูล (Database manager) ผู้จัดการศูนย์สารนิเทศ (Information center manager) นักวิเคราะห์ระบบห้องสมุด (Library systems analyst) นายหน้าค้าสารนิเทศ (Information broker)

2. กลุ่มชื่อเรียกตำแหน่งที่ไม่บ่งชี้เนื้องานที่ปฏิบัติอย่างชัดเจน ได้แก่ บรรณารักษ์ นักเอกสารสนเทศ ซึ่งเป็นชื่อตำแหน่งเรียกโดยทั่วไป แต่ถ้าปฏิบัติงานเฉพาะเจาะจงจะเพิ่มคำระบุลงไป เช่น บรรณารักษ์อ้างอิง

เอทเธอร์ตัน (Atherton, 1980 : 198) ได้จัดกลุ่มผู้ประกอบการวิชาชีพสารนิเทศตามลักษณะภาระหน้าที่ที่ปฏิบัติงานเป็น 4 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มนักจัดการ ได้แก่ ผู้จัดการศูนย์สารนิเทศ ผู้จัดการระเบียบข้อมูล ผู้จัดการข้อมูล

2. กลุ่มนักวิเคราะห์สารสนเทศหรือนักวิเคราะห์ระบบสารสนเทศ ได้แก่ นักวิเคราะห์ระบบงานสารสนเทศ นักวิเคราะห์ระบบห้องสมุด ผู้จัดทำบรรณานุกรม ผู้จัดทำสารระสังเขป และผู้จัดทำศัพท์สัมพันธ์

3. กลุ่มผู้เผยแพร่สารสนเทศ ได้แก่ บรรณารักษ์ นักเอกสารสนเทศ นายหน้าค้าสารสนเทศ

4. กลุ่มนักการศึกษาสารสนเทศศาสตร์ ได้แก่ อาจารย์ผู้สอนวิชาสารสนเทศศาสตร์

เดบอน (Debon, 1988: 22) ได้จัดแบ่งประเภทของนักวิชาชีพโดยใช้เกณฑ์ความเกี่ยวข้องของนักวิชาชีพสารสนเทศกับกระบวนการสารสนเทศ ตั้งแต่กระบวนการสร้างทฤษฎีการวิเคราะห์ วางแผน ส่งผ่าน ปฏิบัติงาน และการฝึกอบรม ทำให้แบ่งนักวิชาชีพสารสนเทศได้ 6 ประเภท คือ

1. นักวิชาชีพสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการสร้างทฤษฎี เช่น นักทฤษฎีสารสนเทศ (Information theorists) นักวิทยาศาสตร์สารสนเทศ (Information scientists)

2. นักวิชาชีพสารสนเทศที่ทำหน้าที่วิเคราะห์ปัญหาและออกแบบระบบเพื่อแก้ไขปัญหา เช่น ผู้เชี่ยวชาญระบบสารสนเทศ (Information systems specialists)

3. นักวิชาชีพสารสนเทศที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างสารสนเทศกับผู้ใช้ เช่น ผู้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง (Information intermediaries)

4. นักวิชาชีพสารสนเทศที่ปฏิบัติงาน บำรุงรักษา และควบคุมระบบสารสนเทศ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประมวลผลและกระบวนการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ นักเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technologists)

5. นักวิชาชีพสารสนเทศที่เป็นผู้วางแผน พัฒนาทรัพยากรสารสนเทศและทรัพยากรอื่น ๆ ได้แก่ ผู้จัดการสารสนเทศ (Managers of Information)

6. นักวิชาชีพสารสนเทศที่ทำหน้าที่สอน หรือฝึกอบรมผู้ที่ปฏิบัติงานด้านสารสนเทศ ได้แก่ อาจารย์ นักการศึกษา (Educators) และผู้ฝึกอบรม (Trainers)

เมสัน (Mason, 1990: 126) ได้แบ่งประเภทนักวิชาชีพสารสนเทศเป็น 6 ประเภทโดยพิจารณาตามความสัมพันธ์ระหว่างนักวิชาชีพกับกระบวนการแสวงหาสารสนเทศเพื่อบริการผู้ใช้ เพราะเห็นว่านักวิชาชีพมีหน้าที่แสวงหาสารสนเทศที่ถูกต้อง จากแหล่งที่เหมาะสม ตรงเวลา และอยู่ในรูปแบบที่ใช้ประโยชน์ได้ ได้แก่

1. นักบัญชี (Accountant) ทำหน้าที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ ธุรกิจ โครงการที่สำคัญของรัฐบาล

2. นักจดหมายเหตุ (Archivist) ทำหน้าที่บำรุงรักษาสารนิเทศเกี่ยวกับอดีตให้อยู่ในสภาพคงเดิม ตลอดจนการจัดเก็บเพื่อให้ค้นหาง่าย สะดวกต่อผู้สนใจจะศึกษาในอนาคต

3. บรรณารักษ์ (Librarian) ทำหน้าที่เก็บรวบรวมสารนิเทศ ไม่ว่าจะอยู่ในสื่อประเภทใด เช่น หนังสือ เอกสาร บันทึกร ข่าวและเหตุการณ์ และอื่น ๆ ที่คาดว่าจะมีการใช้ในสังคม เพื่อสามารถให้บริการแก่ผู้ใช้สารนิเทศในสังคมได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

4. ผู้จัดการเอกสาร (Record manager) ทำหน้าที่ประเมินสารนิเทศที่มีอยู่จริงไม่ว่าจะเป็นการผลิตและการบำรุงรักษาเอกสาร โดยแยกและจัดหมวดหมู่เอกสารที่ยังต้องการใช้ในหน่วยงาน ระบุช่วงเวลาที่จะทำลายเมื่อหมดอายุการใช้งาน

5. นักวิทยาการจัดการและนักวิจัยดำเนินงาน (Management scientist and operation researcher) เป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องทฤษฎีและวิธีการของการสร้างแบบจำลอง วัตถุประสงค์ในฐานะที่เป็นผู้สร้างแบบจำลอง คือช่วยให้ลูกค้าได้ในสิ่งที่ต้องการ

6. ภัณฑารักษ์ (Museum curator) เป็นผู้ที่มีความรู้ สามารถอธิบายถึงสิ่งประดิษฐ์ที่ศิลปิน นักวิทยาศาสตร์ นักประวัติศาสตร์ นักธรรมชาติวิทยา ได้สร้างไว้ในอดีต โดยมีหน้าที่อนุรักษ์ และเก็บสะสมสิ่งของทุกชนิดที่มีผู้ผลิตเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง และจัดให้เป็นระเบียบ

นอกจากนี้ มาร์เทอร์สัน (Marterson, 1986) ได้แบ่งนักวิชาชีพสารนิเทศออกตามบทบาทหน้าที่เป็น 5 กลุ่มดังนี้

1. กลุ่มผู้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางและผู้กลั่นกรองข้อมูล (Intermediary and filter group)

2. กลุ่มผู้ทำหน้าที่เป็นผู้จัดเก็บและรักษาวัฒนธรรม (Storer and curator of culture group)

3. กลุ่มผู้ทำหน้าที่ให้ข้อมูลและสื่อสารข้อมูล (Informer and communicator group)

4. กลุ่มผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำ (Helper and adviser group)

5. กลุ่มผู้ทำหน้าที่เป็นผู้สอนและนักการศึกษา (Teacher and educator group)

จากการจัดแบ่งนักวิชาชีพสารนิเทศ จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่มีการจัดแบ่งนักวิชาชีพสารนิเทศออกตามหน้าที่ความรับผิดชอบ โดยการจัดแบ่งนักวิชาชีพสารนิเทศของมาร์เทอร์สัน และ เอทเธอร์ตัน จะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยได้มีการจัดแบ่งกลุ่มนักวิชาชีพเหมือนกัน 1 กลุ่ม โดยมาร์เทอร์สัน ได้แบ่งเป็นกลุ่มผู้ทำหน้าที่เป็นผู้สอนและนักการศึกษา ในขณะที่ เอท

เธอร์ตัน ได้แบ่งเป็นกลุ่มนักการศึกษาสาขาสารนิเทศศาสตร์ นอกจากนั้น ทั้ง เอทเธอร์ตันและ มาร์เทอ์สัน มีมุมมองในการกำหนดจัดกลุ่มนักวิชาชีพสาขาสารนิเทศแตกต่างกันไป โดยมาร์เทอ์สัน จะมุ่งเน้นถึงหน้าที่ที่บรรณารักษ์พึงปฏิบัติ ในขณะที่เอทเธอร์ตันจะมองในลักษณะของการทำงานมากกว่า

ในขณะที่สัญญา ธาราว์ชวศาสตร์จะกำหนดกลุ่มนักวิชาชีพสาขาสารนิเทศตามเนื้อหาของ ปฏิบัติอย่างชัดเจน ดังนั้นจึงแตกต่างจากจัดแบ่งนักวิชาชีพสาขาสารนิเทศของ มาร์เทอ์สัน และ เอทเธอร์ตัน สำหรับการจัดแบ่งกลุ่มนักวิชาชีพสาขาสารนิเทศของเดบอน ซึ่งจัดแบ่งตามประเภท ของนักวิชาชีพสาขาสารนิเทศตามกระบวนการสาขาสารนิเทศ และเมสันได้จัดประเภทนักวิชาชีพ สาขาสารนิเทศตามความสัมพันธ์ระหว่างนักวิชาชีพสาขาสารนิเทศกับกระบวนการแสวงหาสาขาสารนิเทศเพื่อ บริการผู้ใช้

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าการจัดแบ่งนักวิชาชีพสาขาสารนิเทศนั้นสามารถจัดแบ่งได้หลากหลาย โดยอาจจัดตามบทบาทหน้าที่ หรือการแสวงหาสาขาสารนิเทศ แต่ไม่ว่าจะจัดแบ่งสาขาสารนิเทศใน ลักษณะใดก็ตาม จะพบว่านักวิชาชีพสาขาสารนิเทศมีหน้าที่หนึ่งที่สำคัญที่ถูกจัดไว้ในทุกกลุ่มคือ เป็นบุคคลที่มีหน้าที่ในการจัดเก็บและเป็นสื่อกลางระหว่างสาขาสารนิเทศกับผู้ใช้ เพื่อให้ผู้ใช้ได้รับ สาขาสารนิเทศที่ถูกต้อง ครบถ้วน ตรงตามความต้องการ และทันเวลา

สำหรับในประเทศไทย ตลาดงานของผู้ประกอบวิชาชีพสาขาสารนิเทศกำหนดชื่อตำแหน่ง ไว้กว้าง ๆ ไม่เฉพาะเจาะจง ในภาคราชการมี ตำแหน่งบรรณารักษ์ นักเอกสารสนเทศ อาจารย์ นักวิชาการ นักวิชาการศึกษา นักวิจัย ส่วนภาคเอกชนอาจมีชื่อเรียกอื่น ๆ โดย อิศระ แต่เดิมลักษณะงานสาขาสารนิเทศมักจำกัดอยู่ในห้องสมุดและศูนย์สาขาสารนิเทศ แต่ในปัจจุบัน ตลาดงานของผู้ประกอบวิชาชีพสาขาสารนิเทศมีเพิ่มขึ้น เนื่องจากปัจจุบันข้อมูลและสาขาสารนิเทศมี ความสำคัญต่อการบริหารและการดำเนินงานของทุกองค์กร บทบาทหน้าที่ในการจัดเก็บและ เผยแพร่ข้อมูลจึงไม่ได้จำกัดอยู่แต่ในห้องสมุดและศูนย์สาขาสารนิเทศ บัณฑิตและมหาบัณฑิตทาง บรรณารักษศาสตร์และสาขาสารนิเทศศาสตร์ จึงเริ่มเป็นที่ต้องการของตลาดงานอื่นเพิ่มขึ้น ลำปาง แม่นมาตย์ (2541 : 10) ได้รวบรวมและจัดกลุ่มหน่วยงานประเภทต่าง ๆ ที่มีความ ต้องการนักสาขาสารนิเทศเข้าทำงาน ดังนี้

1. ห้องสมุดประเภทต่าง ๆ ได้แก่

- ห้องสมุดมหาวิทยาลัยและวิทยาลัย ทั้งภาครัฐและเอกชน

- ห้องสมุดประชาชน ประจำจังหวัด อำเภอ รวมทั้งห้องสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

- ห้องสมุดโรงเรียน (บัณฑิตต้องเรียนรายวิชาการศึกษา เป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด)

- ห้องสมุดเฉพาะ เช่น ห้องสมุดหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น ห้องสมุดธนาคารแห่งประเทศไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ ธนาคารกรุงเทพ ห้องสมุดโรงพยาบาลต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

2. ศูนย์ข้อมูลและศูนย์วิจัยในสาขาวิชาต่าง ๆ เช่น ศูนย์ข้อมูลของกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ ศูนย์วิจัยการวาง ศูนย์วิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ศูนย์ข้อมูลประชากรศาสตร์ เป็นต้น

3. รัฐวิสาหกิจรวมถึงองค์การระหว่างประเทศ เช่น การไฟฟ้าฝ่ายผลิต องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย องค์การเภสัชกรรม สำนักงานพลังงานปรมาณูเพื่อสันติ สำนักข่าวสารอเมริกัน เป็นต้น

4. บริษัททำธุรกิจด้านข้อมูลข่าวสารและทำรายการโทรทัศน์และวิทยุ ฯลฯ เช่น ศูนย์ข้อมูลเนชั่น ศูนย์ข่าวแปซิฟิก ศูนย์ข้อมูลของหนังสือพิมพ์ เช่น ศูนย์ข้อมูลไทยรัฐ ศูนย์ข้อมูลเคลนิวิส ศูนย์ข้อมูลมติชน ศูนย์ข้อมูลของโทรทัศน์ต่าง ๆ เป็นต้น

5. บริษัทธุรกิจเอกชนอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับธุรกิจข้อมูลข่าวสาร ส่วนใหญ่ทำงานในตำแหน่ง เลขานุการ ประชาสัมพันธ์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคลของบริษัท เป็นต้น

6. ธุรกิจส่วนตัว เช่น ร้านขายหนังสือ บริษัทจัดทำกฤตภาค จัดส่งข่าวสารทางธุรกิจ บริษัทรับจ้างสืบค้นข้อมูล และอาชีพอื่น ๆ

จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้ บัณฑิตทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เลือกประกอบอาชีพได้หลากหลายยิ่งขึ้น เนื่องจากการปรับปรุงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ทำให้บัณฑิตและมหาบัณฑิตทางบรรณารักษศาสตร์มีความรู้หลากหลายยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านเทคโนโลยีสารนิเทศ การสื่อสาร การจัดการ ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้เป็นที่ต้องการของหน่วยงานต่าง ๆ กุลธิดา ท้วมสุข (2541 : 80) ได้สรุปความรู้ความสามารถของบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านห้องสมุดและสารนิเทศที่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานในปัจจุบัน ดังนี้

1. ความรู้ความสามารถด้านการวิเคราะห์ เช่น การวิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์ระบบ ทักษะในการวิจัย การวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้ เป็นต้น

2. ความรู้ความสามารถด้านการบริหารและนโยบาย เช่น ความรู้และทักษะด้านบริหาร การพัฒนาและปรับปรุงงานและนโยบาย การวางแผนงาน และการควบคุมการปฏิบัติงาน เป็นต้น

3. ความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยี เช่น เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ การจัดการฐานข้อมูล การสืบค้นสารสนเทศ ระบบห้องสมุดอัตโนมัติ เป็นต้น

4. ความรู้ความสามารถด้านการสื่อสาร เช่น มนุษยสัมพันธ์ การสื่อสารระหว่างบุคคล การประชาสัมพันธ์ การทำงานเป็นกลุ่ม ภาวะการเป็นผู้นำ เป็นต้น

5. ความรู้พื้นฐานในสาขาวิชาต่าง ๆ เช่นการศึกษา สังคมศาสตร์ ภาษา เป็นต้น

6. ความรู้ในเชิงวิชาชีพ เช่นความรู้ในเรื่องแหล่งสารสนเทศ การเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ การเป็นสมาชิกองค์กรวิชาชีพ เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศไทย

ประภาวดี พจนนา, ทรงสรรค์ นิลกำแหง และมาลินี ศุขปริดี (2515) ได้สำรวจฐานะการทำงานห้องสมุดของนิสิตเก่าแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2498-2513 โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะทราบฐานะและสภาพการทำงานของบัณฑิต การศึกษาต่อปัญหาในการทำงาน ผลการวิจัยพบว่า นิสิตเก่าส่วนใหญ่รับราชการ โดยทำงานในตำแหน่งบรรณารักษ์มากที่สุด และเป็นรับผิดชอบงานเทคนิคมากที่สุด บัณฑิตจำนวนรองลงมาประกอบอาชีพอาจารย์ในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย

ลลิตา กิตติประสาร (2518) ได้ศึกษาติดตามผลการปฏิบัติงานของผู้สำเร็จปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาบรรณารักษศาสตร์ และผู้สำเร็จประกาศนียบัตรชั้นสูง วิชาเฉพาะบรรณารักษศาสตร์จากวิทยาลัยวิชาการศึกษา ปีการศึกษา 2508 – 2516 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาดำเนินงาน และสภาพงานว่าบัณฑิตและมหาบัณฑิตได้ใช้ความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์มากน้อยเพียงใด ตลอดจนต้องการทราบความคิดเห็นและทัศนคติของผู้บังคับบัญชาหรือนายจ้างที่มีต่อผู้สำเร็จการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า บัณฑิตและมหาบัณฑิตไปปฏิบัติงานในสถาบันการศึกษามากกว่าสถาบันอื่น ประกอบอาชีพเป็นครูอาจารย์มากที่สุด รองลงมาคือ ประกอบอาชีพบรรณารักษ์ โดยมีหน้าที่รับผิดชอบงานจัดหมู่หนังสือและทำบัตรรายการมากที่สุด

สุดิมา สัจจันันท์ (2518) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสำรวจสถานภาพการทำงานของบัณฑิต และมหาบัณฑิต ปีการศึกษา 2507 - 2516 สาขาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาคุณสมบัติและพื้นความรู้เดิมของบัณฑิต และมหาบัณฑิต แนวโน้มที่นำมาสู่ความสนใจในวิชาชีพบรรณารักษ์ หน้าที่การทำงาน ลักษณะและชนิดของงาน สถานภาพในการทำงาน การนำความรู้ที่ได้รับจากแผนกวิชาไปใช้ในการปฏิบัติงาน ปัญหาและอุปสรรคการศึกษาต่อและอบรมดูงานภายหลังจากการสำเร็จการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า หลังจากการสำเร็จการศึกษา บัณฑิตส่วนใหญ่ทำงานในตำแหน่งบรรณารักษ์ รองลงมาคือเป็นอาจารย์และทำงานห้องสมุดด้วย มหาบัณฑิตส่วนใหญ่เป็นข้าราชการได้กลับไปทำงานในตำแหน่งเดิม โดยเป็นบรรณารักษ์มากที่สุด รองลงมาเป็นอาจารย์และทำงานห้องสมุดด้วย ในการปฏิบัติงานในห้องสมุดต่างๆ บัณฑิตและมหาบัณฑิตนำความรู้ที่ได้ศึกษาจากภาควิชาไปใช้ในการปฏิบัติงานโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางและมาก ประสบปัญหาในการปฏิบัติงานโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางและน้อย

ทัศนีย์ ทองศิริ (2521) ได้ศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในระหว่างปี 2513-2516 ผลการศึกษา พบว่า บัณฑิตส่วนใหญ่มีงานทำ และเข้ารับราชการในตำแหน่งบรรณารักษ์ โดยทำงานในตำแหน่งบรรณารักษ์ ห้องสมุดมหาวิทยาลัย รับผิดชอบงานด้านการจัดหมู่และทำรายการมากที่สุด ในด้านการนำความรู้ไปใช้ในการทำงานพบว่า บัณฑิตนำความรู้ไปใช้ในการทำงานโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางและมาก และประสบปัญหาในการทำงานในระดับปานกลางและระดับน้อย

สุวรรณา สุดิมนต์ (2524) ได้ศึกษาสถานภาพการทำงานของบัณฑิตและมหาบัณฑิต ปีการศึกษา 2517-2522 สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผลการสำรวจพบว่า บัณฑิตส่วนใหญ่เข้ารับราชการโดยทำงานในตำแหน่งบรรณารักษ์ โดยเป็นบรรณารักษ์ห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ส่วนมหาบัณฑิตเข้ารับราชการโดยส่วนใหญ่ทำงานสอนและทำงานห้องสมุดด้วยในสถาบันการศึกษาระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย บัณฑิตและมหาบัณฑิตนำความรู้ไปใช้ในการทำงานโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางและมาก ประสบปัญหาในการทำงานโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางและน้อย

พวงเพ็ญ ทิพย์พิช (2526) ศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ผลการศึกษาพบว่า บัณฑิตจำนวนมากที่สุดเข้ารับราชการในตำแหน่งบรรณารักษ์ โดยเป็นทำงานในห้องสมุด

วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย รับผิดชอบงานวิเคราะห์และจัดหมู่รายการ บัณฑิตได้นำความรู้ จากการศึกษาไปใช้ในการทำงานโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง โดยนำความรู้ด้านเทคนิค และบริการไปใช้ในการทำงานมากที่สุด สำหรับปัญหาในการทำงานพบว่า บัณฑิตส่วนใหญ่ ประสบปัญหาในระดับปานกลาง

ละอองกาญจน์ เหล่าไพบุลย์, ภรณ์ ศิริโชติ และกุลธิดา ท้วมสุข (2528) และได้ สำนวจการทำงานของบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีการศึกษา 2521-2526 เพื่อสำวจการทำงานของบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ปัญหาในการทำงาน และประสิทธิผลของหลักสูตรต่อการทำงานของบัณฑิต ผลการศึกษาพบ ว่า บัณฑิตส่วนใหญ่ประกอบอาชีพบรรณารักษ์ รองลงมาประกอบอาชีพอาจารย์ และทำงาน สังกัดห้องสมุดมหาวิทยาลัย รองลงมาคือทำงานในห้องสมุดโรงเรียน ในด้านความรับผิดชอบ ของบัณฑิต พบว่า บัณฑิตจำนวนมากที่สุด รับผิดชอบงานวิเคราะห์เลขหมู่และทำรายการ

จารุวรรณ สินธุโสภณ (2529) ได้สำวจบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์ ซึ่งสำเร็จการ ศึกษาจากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระหว่างปีการศึกษา 2524-2528 ผล การศึกษา พบว่า บัณฑิตส่วนใหญ่ทำงานในตำแหน่งบรรณารักษ์ โดยรับผิดชอบงานห้องสมุด ทุกด้าน รองลงมา คือรับผิดชอบงานจัดหมวดหมู่และทำรายการ ด้านการนำความรู้ไปใช้ใน การทำงาน พบว่า บัณฑิตนำความรู้ด้านงานเทคนิค และงานบริการสารนิเทศไปใช้ในระดับ มากที่สุด และประสบปัญหาด้านสถานที่ทำงานคับแคบ ผู้ใช้ห้องสมุดสนใจใช้บริการน้อย งบประมาณจำกัด และตัวบัณฑิตขาดทักษะในการทำงาน

นงลักษณ์ ไม่นายกิจ (2529) ได้ศึกษาสภาพการทำงานของบัณฑิตและมหาบัณฑิต บรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2524-2528 ผลการศึกษา พบว่า บัณฑิตและมหาบัณฑิตส่วนใหญ่ทำงานในตำแหน่งบรรณารักษ์ รองลงมาคือตำแหน่ง อาจารย์ และทำงานในห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมากที่สุด รองลงมาคือห้องสมุด เฉพาะ รับผิดชอบงานเทคนิคมากที่สุด รองลงมาคืองานบริการ และงานบริหารตามลำดับ ในด้านการนำความรู้ไปใช้ในการทำงาน พบว่า บัณฑิตและมหาบัณฑิตนำความรู้จากรายวิชา ส่วนใหญ่ไปใช้ในการทำงานในระดับมากและปานกลาง และส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านการ บริหาร

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ (2529) ได้ศึกษา ประสิทธิภาพของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตมหาวิทยาลัยสงขล

นครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปีการศึกษา 2522-2527 ผลการศึกษา พบว่า บัณฑิตส่วนใหญ่ รับประทาน ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยส่วนใหญ่ทำงานในห้องสมุดมหาวิทยาลัย รองลงมาคือห้องสมุดโรงเรียน สำหรับบัณฑิตที่ทำงานในห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่รับผิดชอบงานด้านการจัดหาทรัพยากรห้องสมุด และงานวิเคราะห์หมวดหมู่และทำบัตรรายการสูงสุดเท่ากัน ด้านการนำความรู้ไปใช้ในการทำงานพบว่า บัณฑิตนำความรู้จากรายวิชาส่วนใหญ่ไปใช้ในระดับมากและปานกลาง

เบญจรัตน์ ทุกเจริญ (2530) ได้ติดตามผลการปฏิบัติงานของมหาบัณฑิต สาขาวิชา บรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ปีการศึกษา 2517 - 2526 โดยมีความมุ่งหมายเพื่อทราบสภาพและปัญหาในการปฏิบัติงานของมหาบัณฑิต สาขาวิชา บรรณารักษศาสตร์ และเพื่อศึกษาความคาดหวังของมหาบัณฑิต ผู้ร่วมงาน และผู้บังคับบัญชา ที่มีต่อมหาบัณฑิตของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ผลการวิจัยพบว่า มหาบัณฑิตทุกคนมีงานทำ ส่วนใหญ่ทำงานในตำแหน่ง บรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัย และรับผิดชอบงานวิเคราะห์เลขหมู่และทำบัตรรายการ มีปัญหาเกี่ยวกับการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการปฏิบัติงานโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย

ลำปาง แม่นมาตย์, มาลี กาบมาลา และ สุนัสนิ หวังสุนทรชัย (2542) ได้ติดตามการทำงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชา บรรณารักษศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น ระหว่าง ปีการศึกษา 2530-2538 เพื่อสำรวจการทำงาน ปัญหาในการทำงาน และประสิทธิผลของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ต่อการทำงานของบัณฑิต ผลการศึกษาพบว่า บัณฑิตส่วนใหญ่ทำงานในภาคเอกชนมากที่สุด รองลงมาคือทำงานในหน่วยงานราชการ โดยบัณฑิตที่ทำงานทั้งในภาครัฐและเอกชน มีเพียงร้อยละ 41.4 ที่ทำงานในลักษณะงานที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุด และมีถึงร้อยละ 25.9 ที่ประกอบอาชีพในด้านอื่น เช่น ประชาสัมพันธ์ เลขานุการ เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล เป็นต้น และมีปัญหาในการทำงานในระดับปานกลาง

งานวิจัยในต่างประเทศ

Robert (1973) ทำการวิจัยเพื่อติดตามผลผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชา บรรณารักษศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยเซฟฟีลด์ ระหว่างค.ศ. 1964-1971 ผลการวิจัยพบว่ามหาบัณฑิตส่วนใหญ่พอใจงานที่ทำและสภาพงานที่กำลังปฏิบัติ การยอมรับของเพื่อนร่วมงานเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อความพึงพอใจในงานที่ปฏิบัติมากกว่าความพอใจในอาชีพโดยตรง มหาบัณฑิตส่วนใหญ่ปฏิบัติงานด้านจัดหมู่หนังสือ และทำบัตรรายการถึง 61.00% และ 57.00% ตามลำดับ

Robert and Bull (1983) ได้สำรวจติดตามผลผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาสาหรณิศาสตร์จากโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์และสาหรณิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเซฟฟิลด์ ระหว่างปี ค.ศ.1973-1976 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การทำงาน ตำแหน่งงาน และ ความรับผิดชอบของผู้สำเร็จการศึกษาทั้งที่เป็นบรรณารักษ์ และนักสาหรณิศาสตร์ ตลอดจนความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรในอนาคต ผลการวิจัย พบว่าผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ทำงานในตำแหน่งบรรณารักษะร้อยละ 55.70 มีหน้าที่รับผิดชอบงานเทคนิคของห้องสมุดมากที่สุด

Carson (1997) ได้สำรวจตำแหน่งงานและเงินเดือนของมหาบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาด้านบรรณารักษศาสตร์และสาหรณิศาสตร์ เพื่อศึกษาว่า มหาบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์และสาหรณิศาสตร์มีภาระงานเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสาหรณิศาสตร์มากน้อยเพียงใด และภาระงานทางด้านเทคโนโลยีสาหรณิศาสตร์ที่รับผิดชอบนั้น มีความสัมพันธ์กับอัตราเงินเดือนที่ได้รับหรือไม่ ผลการศึกษาพบว่า ภาระงานทางด้านเทคโนโลยีสาหรณิศาสตร์มีความสัมพันธ์แปรตามกันกับอัตราเงินเดือน ถ้าบรรณารักษ์รับผิดชอบงานทางด้านเทคโนโลยีมาก อัตราเงินเดือนที่ได้รับจะเพิ่มขึ้น

Association of Research Libraries (ARL) (1997) ได้สำรวจสถานการณ์การทำงานของบรรณารักษ์ ในด้านลักษณะของงาน ประสบการณ์ในการทำงาน เพศ ระดับเงินเดือน และขนาดของห้องสมุดประจำปี 1996-1997 โดยสำรวจเฉพาะกลุ่มบรรณารักษ์ในห้องสมุดมหาวิทยาลัยและห้องสมุดเฉพาะทางด้านการวิจัยในเขตอเมริกาเหนือ พบว่า ระดับเงินเดือนของบรรณารักษ์โดยเฉลี่ยประมาณ \$46,508 ต่อปี โดยบรรณารักษ์ที่สังกัดภาคเอกชน จะได้รับเงินเดือนมากกว่าบรรณารักษ์ที่สังกัดภาครัฐบาล และบรรณารักษ์เพศหญิงได้รับเงินเดือนโดยเฉลี่ยน้อยกว่าเพศชาย

จากการศึกษางานวิจัยในประเทศไทยที่เกี่ยวข้อง พบว่าในอดีตที่ผ่านมา ผู้สำเร็จการศึกษาทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสาหรณิศาสตร์นั้น มักเข้าทำงานในภาครัฐ ในหน่วยงานห้องสมุด บัณฑิตส่วนใหญ่ทำงานในห้องสมุดประเภทต่าง ๆ ทั้งห้องสมุดมหาวิทยาลัย ห้องสมุดวิทยาลัย ห้องสมุดโรงเรียน หรือห้องสมุดเฉพาะ เห็นได้จากงานวิจัยของประภาวดี พจนา, ทรงธรรม์ นิลกำแหง และมาลินี สุขปรีดี (2515) รุติมา สัจจามันท์ (2518) ลลิตา กิตติประสาร (2518) ทศนีย์ ทองศิริ (2521) สุวรรณ รุติมันต์ (2524) พวงเพ็ญ ทิพย์พิช (2526) ละอองกาญจน์ เหล่าไพบุลย์, ภรณ์ ศิริโชติ และกุลธิดา ท้วมสุข (2528) นงลักษณ์ ไม่น่ายกิจ (2529) จารุวรรณ สินธุโสภณ (2529) และเบญจรัตน์ พุกเจริญ (2530) ที่พบว่า

บัณฑิตส่วนใหญ่รับราชการ โดยทำงานในตำแหน่งบรรณารักษ์มากที่สุด และปฏิบัติงานใน
ห้องสมุดมหาวิทยาลัย แต่หลังจากปรับปรุงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์เป็นต้นมา พบว่า
บัณฑิตเข้าสู่ตลาดแรงงานในภาคเอกชนเพิ่มขึ้น โดยขยายตลาดแรงงานจากงานห้องสมุดเป็น
งานประเภทอื่น ๆ ที่สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ทางด้านบรรณารักษศาสตร์ หรือสารนิเทศ
ศาสตร์มากขึ้น เห็นได้จากงานวิจัยของลำปาง แม่มาตย์, มาลี กาบมาลา และสุนัสนิ
หวังสุนทรชัย (2542) ที่พบว่าบัณฑิตจำนวนมากที่สุดทำงานในภาคเอกชน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย